

Отсюда напрашивается вывод, что в условиях длительной культуры при систематическом удалении мужских деревьев у Апшеронской фисташки выработалась способность к партеногенезису.

Особенность это имеет не только теоретический, но и практический интерес, так как в перспективе открывает возможность культивирования фисташки без мужских деревьев, тогда как обычно их число в насаждениях должно составлять не менее 10-15% от числа женских деревьев.

В Средней Азии соотношение мужских и женских деревьев в среднем 3:1. В последнее время, как сообщает П.М. Жуковский (1964), вследствие массовых прививок, а также рубок, в общем, вследствие постоянных травматических воздействии пол у мужских деревьев стал меняться на женский, и соответственно выразился уже как 1,75:1.

Если припомнить, что подобное же явление

имело место у двудомной эвкомии (Еуэоммия улмаидес), можно считать, что оно закономерно: постоянные травмы побегов и стволов вследствие массового черенкования, обрезок и тому подобного, вызывают у двудомных растений появление женских цветков на мужских деревьях, что представляет собой клоновые мутации.

Все эти сведения заставляют сделать и другое предположение относительно факта образования мужских цветков на женских деревьях на Апшере не, о чем сообщал К.П. Попов.

Вполне возможно, что и здесь произошло образование женских цветков на мужском дереве, которое за ненадобностью (дерево не приносит хозяевам урожай), было сначала вырублено, а затем систематически удалялась поросль, отрастающая от пня. Все эти неоднократные травмы и могли стать причиной образования на нем женских цветков.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бескоровайный и др. Масличность ядра орехов дикорастущей фисташки в Таджикистане. "Растительные ресурсы" вып. 3. 1971
2. Попов К.П. Изменчивость плодов фисташки настоящей на Апшере. "Растительные ресурсы АН СССР" т. XV, вып. 1. 1979 3. Жуковский А.А. Культурные растения и их сородичи, М., Колос, 1950 4. Попов К.П. Фисташка в Средней Азии, Ашхабад, 1979 5. Dr. M. Aufer Культура фисташки в Турции. Пер. с франц. Яз. 1967. 6. Maggs D.H. Генетические ресурсы фисташки. №-29, 1973 7. Енькова А.П. Урожайность фисташки в связи с особенностями цветения. "Лесное хозяйство", №-10, 1971 8. Məmmədov F. Məmmədov C. "Püsta" Bakı - 1990 9. Məmmədov C.Ş. Püsta bitkisinin Azərbaycanda artırılması. Bakı-2000 10. Məmmədov C.Ş. "Fərmlərə nar, zeytun və püsta yetişdirilməsinə dair məsləhət" Bakı-2003

MƏHSULUN SERTİFİKATLAŞDIRILMASI ÜZRƏ İŞLƏRİN APARILMASININ TƏŞKİLİ

V.R. MUSTAFAYEV, magistrant
ADİU

Respublikamız müstəqillik əldə etdikdən sonra bazar iqtisadiyyatı yolunu seçib. Aparılan uğurlu islahatlar nəticəsində ölkəmiz iqtisadi tərəqqiyə, yüksəlişə qədəm qoyub. İqtisadi əlaqələrin genişləndiyi bir dövrdə ölkədə istehsal edilən və xaricdən gətirilən məhsulların sertifikatlaşdırılması mühüm əhəmiyyətə malikdir. Belə ki, xarici bazara çıxarılan və ölkəyə idxal edilən məhsullar respublika əhalisinin həyatı, sağlamlığı, əmlakı və ətraf mühit üçün heç bir təhlükə yaratmamalıdır. Bu təhlükəsizliyi təmin etmək, həmçinin məhsulun rəqabət qabiliyyətini yüksəltmək və bununla da istehsalatın rentabelliyini və səmərəliliyini təmin etmək məqsədi ilə məhsul sertifikatlaşdırılmalıdır.

İnkişaf etmiş xarici dövlətlərin təcrübəsi göstərir ki, sertifikatlaşdırmanın müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsi üçün bu prosesdə iştirak edən orqanlar akkreditləşdirməlidirlər. Bu prosesi akkreditləşdirmə üzrə orqan yerinə yetirir. Bizim respublikada sertifikatlaşdırma və akkreditləşdirmə bir sistem çərçivəsində fəaliyyət göstərir. Onların obyektivliyini təmin etmək üçün hər birinin müstəqil struktur kimi fəaliyyət göstərməsi daha məqsədəuyğun hesab edilir.

Azərbaycan Respublikasında sertifikatlaşdırmanın aparılma qaydaları Azərbaycan Respublikası Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Agentliyinin qəbul etdiyi qərarla müəyyənləşdirilmişdir.

Sertifikatlaşdırma işlərini sertifikatlaşdırma üzrə Milli orqan (Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Agentliyi) və müvafiq icra hakimiyyəti orqanları təşkil edirsə, işləri bilavasitə akkreditləşdirilmiş sertifikatlaşdırma orqanları yerinə yetirirlər. Məhsulun sertifikatlaşdırılması ümumi qaydada aşağıdakı ardıcılıqla aparılır:

- Sertifikatlaşdırmaya sifarişin verilməsi. Sifariş (ərizə) müvafiq orqana göndərilir, ona müəyyən olunmuş müddətdə baxılıb, qərar sifarişçiyə təqdim olunur. Bu qərarda lazımi məlumatlarla yanaşı sifarişçinin seçə biləcəyi orqanlar və sınaq laboratoriyaları da göstərilir;

- Nümunənin seçilməsi, identifikatlaşdırılması və sınağı. Sınaq nümunələrini sınaq laboratoriyası və ya onun tapşırığı ilə digər təşkilat seçə bilər. Sınaqdan keçmiş nümunələr nəzərdə tutulan müddətdə saxlanılır. Sınaqların protokolları sifarişçiyə və sertifikatlaşdırma üzrə orqana göndərilir;

- İstehsalatın qiymətləndirilməsi. Seçilmiş sertifikatlaşdırma sxemindən asılı olaraq istehsalatın vəziyyətinin təhlili və istehsalatın sertifikatlaşdırılması aparılır;

- Uyğunluq sertifikatının verilməsi. Sertifikatlaşdırma üzrə orqana daxil olmuş sınaq protokolları, istehsalatın qiymətləndirilməsinin nəticələri və digər sənədlər təhlil edilərək ekspert rəyi tərtib olunur. Bu sənəd əsasında uyğunluq sertifikatı vermək haqqında qərar qəbul edilir. Müsbət qərar qəbul edildikdə sertifikat hazırlanır. Mənfi qərar olarsa, sertifikatlaşdırma üzrə orqan sifarişçiyə səbəbini göstərməklə imtina qərarını verir. Uyğunluq sertifikatının adətən üç ildən artıq olmayan təsir müddətini sertifikatlaşdırma üzrə orqan təyin edir. Məhsulun sertifikatlaşdırılması haqqında məlumat onun texniki pasportunda, etiketində və digər müşayiətedici sənədlərində göstərilir;

- Uyğunluq nişanının tətbiqi. İstehsalçı, sertifikatlaşdırma üzrə orqandan lisenziya alaraq öz sertifikatlaşdırılmış məhsulunun uyğunluq nişanı ilə nişanlanması hüququnu qazanır.

Mövcud qaydaya görə qeydiyyatdan keçmiş sertifikatı olan məhsul Milli uyğunluq nişanı daşıyır. Milli uyğunluq nişanının təsviri məhsulun üzərində əks olunmalıdır. Məhsulun bütün istismarı dövründə nişan onun üzərində saxlanılmalıdır;

- Sertifikatlaşdırılmış məhsula müfəttiş nəzarəti. Bu nəzarət sertifikatlaşdırma sxemi ilə nəzərdə tutulursa, onda lisenziyanın təsir müddətində (ildə bir dəfədən az olmayaraq) həyata keçirilir. Nəzarətin forması dövrü və plandankənar yoxlamalardır. Bu yoxlamalarda məqsəd istehsal olunan məhsulun sertifikatlaşdırma ilə təsdiq olunmuş tələblərə, uyğunluğunun vəziyyətini müəyyənləşdirməkdir.

Müfəttiş nəzarətinin nəticələri aktlaşdırılır və bu akt sertifikatlaşdırma üzrə orqanda saxlanılır. Bu orqan müfəttiş nəzarətinin nəticələrinə görə lisenziyanın təsirini dayandıra və ya ləğv edə bilər.

- Məhsulun qoyulmuş tələblərə uyğunluğunun pozulması hallarında korrektətmə tədbirləri həyata keçirilir. Tədbirləri sertifikatın və lisenziyanın təsirini dayandıran sertifikatlaşdırma üzrə orqan təyin edir və maraqlı tərəfləri məlumatlandırırlar. Sonra orqan korrektədedici tədbirlərin yerinə yetirilmə müddətini müəyyənləşdirir və onların aparılmasına nəzarət edir. Korrektədedici tədbirlərin yerinə yetirilməsi və ya səmərəsizliyi zamanı sertifikat və uyğunluq nişanına lisenziya ləğv olunur.

Sertifikatlaşdırma hər bir ölkədə fəaliyyət göstərən sertifikatlaşdırma sistemində müəyyən edilmiş sxemlər üzrə aparılır. Sertifikatlaşdırma sxemi dedikdə məhsulun uyğunluğa qiymətləndirilməsi zamanı üçüncü tərəfin fəaliyyətinin tərkibi və ardıcılığı başa düşülür.

Sertifikatlaşdırılma sxeminin istehsalçının ərizə bəyannaməsinə və sertifikatlaşdırılan məhsula müfəttiş nəzarətinə əsaslanması prinsipi daha çox kiçik müəssisələrə və kiçik partiyalarla buraxılan mallara aiddir.

Seçilmiş sertifikatlaşdırma sxemi məhsulun sertifikatlaşdırma qaydalarını təyin edən sənədlərdə göstərilməlidir.

Sertifikatlaşdırma üzrə aparılan işlərin keyfiyyəti əsasən bu işləri yerinə yetirən orqanın səriştəliliyindən və müstəqilliyindən asılıdır. Bu orqan bütün hərəkətlərini sifarişçinin tələblərinin ödənilməsinə yönəltməli və özünün göstərdiyi xidmətlər haqqında sifarişçinin informasiya almasına şərait yaratmalıdır.

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПРИМЕНЕНИЯ МИКРОДОЖДЕВАНИЯ ЯБЛОНЕВЫХ САДОВ В УСЛОВИЯХ КУБА-ХАЧМАССКОГО РЕГИОНА

Ф.Н.САЛИМОВ, аспирант
Азербайджанский НИИ "Эрозия и Орошение"

Куба-Хачмасский регион расположен на северо-восточной оконечности Азербайджана. На северо-западе она граничит с Дагестаном, а с юга и юго-запада примыкает к Апшеронскому и Шемаха-Исмаиллинскому экономическим районам. В восточной части район омывается Каспийским морем. В зону входят пять административных районов: Кубинский, Кусарский, Хачмасский, Дивичинский и Сиазаньский.

Общая площадь зоны составляет 804,7 тыс. га или 9,3% от общей площади республики. Земельные ресурсы пригодные для сельского хозяйства составляют 422,5 тыс. га или 52,5%. Общая площадь земель занятые лесами составляют 119,9 тыс. га или 14,9% от всей территории данной зоны. Территория, где развито садоводство, занимает в основном предгорье низ-

ких гор и восточную аккумулятивную равнину. (1)

Садоводство - традиционная отрасль сельскохозяйственного производства Куба-Хачмасской зоны. Интесификация садоводства возможна только на основе регулярного орошения, чему способствует широкое внедрение систем микроорошения, а именно микродождевание.

механизация и автоматизация процесса орошения, получение высоких стабильных урожаев при более рациональном использовании поливной воды, возможность освоения под орошаемые сады малопродуктивных земель и ряд других преимуществ микродождевания перед традиционными способами полива определяет микродождевание как наиболее перспективный способ для применения в садах.